

Examinations of Perceived Family Functions, Resilience and Substance Abuse of University Students

Nermin Çiftçi Arıdağ¹ and Ece Ermumcu²

^{1,2}Yıldız Technical University, Faculty of Education, Turkey

ARTICLE INFO

Article History:

Received 12.08.2016

Received in revised form
03.01.2017

Accepted 19.01.2017

Available online

25.02.2017

ABSTRACT

Smoking, alcohol consumption and misusing substances begins at childhood and is becoming more common day-by-day. The basis of acquiring these habits or taking protective measures rests within the family. Negative habits are obtained during childhood and are sustained throughout the period until adulthood. Thus, the attitudes of the family and the positive or negative assessments of adolescents about family functions are crucial. Individuals who consider family functions in a sound way are expected to display resilience and keep away from misusing cigarettes, alcohol and drug substances. The relationship between psychological resilience levels of university students and their assessments about family functions was examined in this study with respect to various variables that affect substance use. 220 university students answered the Psychological Resilience Scale and the Family Assessment Scale in the study. The study group consisted of students studying in Yıldız Technical University, Muğla Sıtkı Koçman University and Süleyman Demirel University during the 2014-2015 academic years. According to the analyses, a significant difference was observed between smoking and the sub-dimensions of family functions. Smoking and alcohol consumption was observed to differ according to gender. The ANOVA statistical analysis indicated that there is a significant difference between the faculties that the students study in and family functions. However, study results showed that there are no significant differences between substance abuse and psychological resilience.

© 2017 IOJES. All rights reserved

Keywords:

Family functions, psychological resilience, smoking, alcohol consumption, drug addiction, university students

Extended Summary

Today, smoking, substance use and alcohol consumption has become a serious social issue. Research results indicate that socio-economic level of the family, media, school environment and social setting are effective in the smoking behaviors of teenagers (Yazgan İnanç, 1994). Adolescence is one of the most dangerous periods. The reason for this is because adolescents misuse substances so as to be accepted by their friends.

According to the literature, the individual failing to healthily overcome adolescence and negative family setting is one of the risk factors for drug addiction (Turhan, İnandı Özer and Akoğlu, 2011). Family relations are crucial for a healthy adolescence development. According to the study conducted by Süngü (2014) on university students, individuals whose parents have separated tend to smoke and consume alcohol more than those whose parents live together. Study results have underlined the importance of the family factor in preventing and the treatment of cigarette and drug addiction (Akfert, Çakıcı and Çakıcı, 2009).

Starting university means new experiences for many individuals. A different city, leaving the family, new social relations, shelter and economic needs, academic problems are some of the problems encountered

¹ Corresponding author's address: Nermin Çiftçi Arıdağ, Yıldız Technical University, Faculty of Education; Department of Psychological Counselling and Guidance, Turkey
Telephone: +90 212 383 48 26
e-mail: neciftci@yildiz.edu.tr
DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2017.02.014>

by adolescents during university (Sürücü and Bacanlı, 2010). Psychological resilience refers to the individuals' strengths to pull themselves together and source of resistance (Terzi, 2008). When the literature is considered, psychological resilience is referred to as sturdily adjusting to every condition, coping with stress, developing skills to decrease environmental risk factors under difficult life events (Çataloğlu, 2011).

Risk factors of substance abuse are family related risk factors, domestic violence, socio-economic level and undeveloped psychological resilience. Adolescents who are exposed to these risk factors have difficulties in adjusting to a new setting and have low resilience levels. Studies have emphasized that harmful substance use, family functions and psychological resilience are terms that are related to each other. It is considered that establishing healthy family and social relationships, coping with stress and decision making skills increase psychological resilience.

Purpose

The purpose of this study is to examine the effects of psychological resilience levels of university students, family functions and socio-economic variables on university students' substance abuse behaviors.

Method

The model of this study is, as Büyüköztürk et al. (2011) stated, a causal comparison which aims at determining the causes and effects of differences among human groups without interfering in the conditions and participants. The primary purpose of the study is to examine family functions and determine the state of psychological resilience and substance use which are considered to be related to family functions.

This study was conducted on university students studying in preparatory class, year 1, 2, 3 and 4 in Yıldız Technical University (n=77), Süleyman Demirel University (n=66) and Muğla Sıtkı Koçman University (n=77) during 2014-2015 academic year. The convenience sampling method was used in the study. The study was conducted on a total of 220 students, 168 female and 52 male, who volunteered to participate in the study.

The Family Assessment Scale, developed by Maddi and Khoshaba, and the Psychological Resilience Scale, developed by Epstein, Bishop, Baldwin and Keitner, were used in the study. The data were analyzed through descriptive statistical methods and ANOVA.

Discussion and Conclusion

When the relationship between the participants' smoking, alcohol consumption and substance use habits and family functions is considered, it is evident that participants who don't smoke perceive their families more healthy in "showing the necessary interest", "general functions", "roles" and "giving emotional reactions" functions when compared to participants who do smoke. Similarly, participants who consume alcohol perceive their families more healthy concerning the "roles" function when compared with those who don't consume alcohol. These are expected findings. Wills and Yaeger (2003) state that understanding children's problems and the emotional support given are protective factors in substance use.

When study findings are considered, there are no significant differences between the students' and their family members' smoking, alcohol consumption and substance use habits and their psychological resilience levels. This study finding was contrary to expectations and is different from the findings of the studies (Tanrikulu, Çarman, Palancı, Çetin and Karaca, 2009; Yalçın, Eşsizozlu, Akkoç, Yazgan and Gürgen, 2009; Ögel and Tamar, 1996) in the literature. When these studies are considered, it is evident that one of the risk factors of psychological resilience is substance use.

Whether or not smoking, alcohol consumption and substance use differs significantly according to demographic variables was also examined in the study. When results concerning gender are considered, it is evident that while male participants were observed to smoke and consume alcohol more than female participants, there were no differences in substance use. There are studies in the literature which support or differ from this finding (Piko, 2000; Çelik, Esen, Yorgancıoğlu, Şen and Topçu, 2000; Ögel and Tamar, 1996).

When the other findings related to demographic variables are considered, it was observed that there is a significant difference between the faculties studied by the students and family functions. According to the studies in the literature, there are no results concerning this variable. Study findings indicate that students

studying in the Faculty of Education gained significantly higher scores in problem solving and general functions sub-dimensions of family functions than students studying in Vocational High School and Faculty of Economics and Administrative Sciences.

Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Aile İşlevleri, Psikolojik Dayanıklılık ve Madde Kullanımının İncelenmesi

Nermin Çiftçi Arıdağ¹ ve Ece Ermumcu²

^{1,2} Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkiye

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı 12.08.2016

Düzeltilmiş hali alındı
03.01.2017

Kabul edildi 19.01.2017

Çevrimiçi yayımlandı
25.02.2017

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde, aile işlevleri, psikolojik dayanıklılık ile, sigara, alkol ve maddenin kötüye kullanımını incelemektir. Madde kullanımı gençlerde giderek küçük yaşlarda ve üniversite öğrencilerinde giderek artmaktadır. Bu alışkanlıkların kazanılması ya da koruyucu faktörlerin temelleri ailede atılmaktadır. Olumsuz alışkanlıklar çocuk yaşta kazanılıp yetişkinliğe kadar geçen süreçte devam etmektedir. Bu nedenle ailenin tutumu, çocukların ya da gençlerin aile işlevlerini olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerinde önemlidir. Aile işlevlerini sağlıklı değerlendiren bireylerin psikolojik açıdan da dayanıklılık göstermesi ve sigara, alkol ya da uyuşturucu maddelerin kötüye kullanılması davranışlarının düşük olacağı beklenmektedir. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile ailelerini değerlendirmeleri arasındaki ilişki ve madde kullanımına etki eden bazı bireysel değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmada, 220 üniversite öğrencisi Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeğini cevaplamışlardır. Çalışma grubunu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nde 2014-2015 akademik yılında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, sigara kullanımı ile aile işlevleri alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Ayrıca, sigara ve alkol kullanımı ile cinsiyet arasında da farklılık olduğu saptanmıştır. Yapılan ANOVA istatistik analizi sonucunda da öğrencilerin devam ettiği fakülteler ile aile işlevleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, araştırma sonucunda maddenin kötüye kullanımı ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.

© 2017 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Aile işlevleri, psikolojik dayanıklılık, sigara, alkol kullanımı, madde bağımlılığı, üniversite öğrencileri

Giriş

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde, aile işlevleri, psikolojik dayanıklılık ile, sigara, alkol ve maddenin kötüye kullanımını incelemektir. Toplumsal etkileşimin başladığı çocuk ebeveyn ilişkisi, çocuğun kişiliğinin temellerinin atıldığı ilk toplumsal ortamdır. Aile, çocukların güvenliğini, esenliğini, sağlığını koruyan, toplumun gelişimine önemli katkısı olan bir kurumdur. Çocukluktan ergenliğe geçen genç, ebeveynlerine bağımlı ve çocuksu olmaktan özgür bir erişkin olmaya doğru geçiş yaparken, sosyalleşme süreci büyük oranda içinde yaşadığı ailenin yapısından etkilenir (Özbay ve Öztürk, 1995). Bununla birlikte ergenler ebeveynlerini aşmak için çabalar, onları eleştirir, onlardan farklı olmak isterler. Ergenlik süreci, gençlerin aile dışındaki yaşama hazırlanabildiği, içinde bulunduğu dönemin gençlerinin davranış ve düşüncelerinden de etkilenerek şekillendiği bir dönemdir (Keskin ve Çam, 2010; Keskin ve Çam, 2009). Ergenlikte çocukluktaki bağlanmanın aksine ebeveynlerle olan bağlantı zayıflar (Kesebir, Özdoğan ve Üstündağ, 2011). Bu dönemde ergen ilk bağlanma figürü olan bakıcısına daha az bağımlı olmak için büyük çaba harcar, stres, gerginlik, kızgınlık durumlarında ise duygusal destek almak için genellikle arkadaşlarına yönelirler (Morsünbül ve Çok, 2011).

Ergenlik dönemindeki bireyler, 15 yaş civarında bağımlılıktan kurtulup, bağımsız olma; çocukluktan çıkıp yetişkin döneme geçme eğilimi gösterir. Bu dönemde, ergen toplumsal kimliğini kazanma, yetişkin insan gibi olma ve toplumda rol alma arzusu vardır. Ailelerinin kendilerini çocuk olarak görme eğiliminden rahatsız olurlar. Ailenin, gencin bağımsızlaşma eğilimlerine karşı tutumunda değişiklik olmazsa, bireyde büyüdüğünü ispatlama veya çocuk gibi davranılmasına tepki olarak sigara kullanma davranışı görülebilir (Kılıç, 2007).

² Sorumlu yazarın adresi: Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

Telefon: 0212 383 48 26

e-posta: neciftci@yildiz.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2017.02.014>

Sigara, madde ve alkol kullanımı günümüzde ciddi bir toplumsal sorun haline gelmektedir. Derecesi ve türü ne olursa olsun bağımlılık yaratan ve gencin yaşamını olumsuz etkileyen bu maddelerin tüketimi ve sonuçlarına yönelik müdahaleler; aile içi sorunlar, eğitim düzeyi, sosyal çevre ve psikolojik duygu durumu olarak bir bütün halinde ele alınmalıdır (Yıldırım, 1997).

Ülkemizde madde bağımlılığının önlenmesine yönelik alınan tedbirlerin arttırılmasına yönelik çalışmalar mevcuttur, Süngü (2014) bu çalışmalarda bağımlılığa yol açan maddelerin bireyin fizyolojisine, psikolojisine ve sosyal yaşantısına olan etkileri vurgulanmaktadır. Psikolojik bağımlılıkta kullanılan maddelerin özellikleri bireyin kişiliği ve sosyal çevresi bağımlı olmasında rol oynamaktadır (Acar, 2006). Yurt dışında da ergenlik döneminde madde kullanımı konusunda yapılan araştırmalarda (Wills ve Yaeger, 2003) ergenlerde madde kullanımında en önemli faktörün aileler olduğu belirtilmiştir. Aileden birinin alkol ya da madde kullanmasının çocukların da madde kullanmasına neden olduğu ve aile içinde desteğin çocuklar için koruyucu bir faktör oluşturduğu saptanmıştır (Peltzer, 2009). Afrika'da yapılan bir araştırma sonucunda ergenlerin % 12.6'sının sigara, % 6.6'sının alkol ve % 10.5'inin uyuşturucu madde kullandığına ulaşılmıştır. Yalnızlık, üzüntü, intihar düşünceleri ve yoksulluğun, madde kullanımı ile ilişkisi olduğu, ebeveyn gözetimi ve akran desteğinin ise koruyucu faktör olduğu da bulgular arasındadır.

Araştırma sonuçları, gençlerin sigara içme davranışları üzerinde, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin, medyanın, okul ortamının, kişilik özelliklerinin ve sosyal çevrenin etkili olduğunu göstermektedir (Yazgan İnanç, 1994). Türkiye'de madde kullanımı batı ülkelerine kıyasla daha düşük olmakla birlikte, son yıllarda madde kullanımının arttığı ve madde kullanım başlangıç yaşının oldukça düştüğü araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (TUBİM, 2013). Özellikle ergenlik dönemi; sigara, alkol, madde kullanımı konusunda, gencin yeni arkadaş çevresine dahil olmak, maddeyi, "kabul görme" aracı olarak kullanması nedeni ile en riskli dönem olarak görülmektedir (Aydoğdu ve Olcay Çam, 2013). Madde kullanımının nedenlerine yönelik yapılan çalışmalarda, ergenlik dönemine rastlayan üniversite yıllarında evden ayrılma, yeni bir çevreye uyum sağlama, eğitim yaşamı ile ilgili stres, yeni arkadaş çevresi edinme gibi nedenlerin, genci sigara, alkol ve madde kullanmaya sürüklediği ileri sürülmüştür (Mayda, Gerçek, Gümüş, Demir, Deniz, Sürücü, Konuk, Türkmaya ve Taner, 2010). Üniversite öğrencilerine yönelik yapılan araştırmada, sigara kullanımını arttıran etkenlerin, arkadaşlarıyla evde kalma, yüksek gelire sahip olma, sigara ile birlikte alkol kullanımı ve uyuşturucu denemek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Tanrıku, Çarman, Palancı, Çetin ve Karaca, 2009). Yalçın, Eşsizoglu, Akkoç, Yazgan ve Gürgen (2009) bulguların aksine, aile yanında yaşıyor olmanın risk faktörü oluşturduğunu belirtmişler bunun yanı sıra, erkeklerin, anne babanın boşanmış ya da ayrı yaşıyor olmasının, yaşam boyunca en az bir defa madde kullanmış olmanın da risk oluşturduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Literatürde belirtildiği üzere, madde bağımlılığının risk faktörlerinden biri de bireyin ergenlik dönemini sağlıklı geçirmesi ve olumsuz aile ortamıdır (Turhan, İnandı Özer ve Akoğlu, 2011). Ailede dayanışmanın eksik olması, olumsuz anne baba tutumları, otorite boşluğu kötü alışkanlıklar açısından risk oluşturmaktadır (Kılıç, 2007). Kosterman, Hawkins, Guo, Catalano ve Abbott, (2000) çalışmasında, aile içinde kuralları açık ve net ortaya koyan ve çocuklarının gelişimsel özelliklerini izleyen ve ilgilenen ebeveyn yaklaşımının alkol ve marihuana başlamak üzere önleyebilecek önemli özellikler olduğu belirtilmektedir. Tanter, Sambrano ve Dunn (2002), ergenlik döneminde madde kullanma riskini arttıracı çocukluk dönemi özelliklerinin etkisini azaltmaya yönelik araştırmalarında ebeveynin ilgisi ve bağımlılığının bu yönde önemli bir olumlu etken olduğunu belirtmektedirler. Madde kullanımı özellikle ergenlik dönemiyle birlikte başlamaktadır. Kişi ilk olarak ailesinde madde kullanmaya başladığı gibi, kendi kurduğu aile içinde iken de madde kullanmaya başlamaktadır. Bu durum, diğer aile üyelerinin de bağımlı olmasına neden olmaktadır (Ögel ve Tamar, 1996). Gençlerde sigara, alkol ve madde kullanımında ailesel risk etkenleri Ögel ve Tamar (1996) tarafından iki temel boyutta incelenmektedir:

1. *Genetik etkenler:* Alkol kullanımında bağımlılık durumunun genetik olduğu yapılan araştırmalarda bulgular arasında yer almaktadır. Anne ya da babası alkol kullanan bir gencin anne babası bağımlı olmayanlara göre alkol kullanma oranı 4-5 kat daha fazladır (Akfert, Çakıcı ve Çakıcı, 2009).

2. *Ailenin davranış biçimleri ve aile içi ilişkiler:* Gençler yaşamlarında sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimlerini kendi aileleri içinde tamamlamaktadırlar. Bu nedenle aile içi ilişkiler, bireyin gelişimini sağlıklı

bir şekilde tamamlayabilmesinde son derece önemlidir. Aksi takdirde, aile içinde gelişen çatışmalar, aile içi sorunlar ve bağların zayıf olması gençlerde madde kullanımında risk faktörü oluşturmaktadır (Ögel, 2002).

Aile içi iletişim bozuklukları, sürekli çatışmalar sonucu aile üyelerinin birbirine olan olumsuz duyguları, davranışları aile bağlarında zayıflığa neden olmakta ve çocuklarda özgüven eksikliği ile birlikte madde kullanımı karşısında hayır diyememeye neden olmaktadır. (Ögel ve Tamar, 1996). Ayrıca, anne babanın destekleyici, ilgili tavırları, davranışı kontrol etme becerileri çocuğun davranışlarını büyük ölçüde belirler. İlgili araştırma sonuçları incelendiğinde, sigara deneyen öğrencilerin denemeyen öğrencilere göre aile ortamlarında iletişim, birlik, yetkinlik, duygusal bağlam boyutlarını daha düşük algıladıkları, aile ortamlarında otoriter tutumun, ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlığın, anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluğun daha yüksek olduğu saptanmıştır (Akfert, Çakıcı ve Çakıcı, 2009).

Anne babanın boşanması veya ayrı yaşaması da aile bütünlüğünü bozan ve madde kullanımına risk oluşturan etmenlerdir (Ögel ve Tamar, 1996). Süngü'nün (2014) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada anne babası ayrı olan bireylerin birlikte olanlara oranla daha fazla sigara ve alkol kullandıkları bulgularına ulaşılmıştır. Çataloğlu (2011) parçalanmış aile yapılarının, ailenin bakabileceğinden daha fazla çocuğa sahip olmasının, uygun ekonomik ve duygusal ortamın oluşturulamamasının, çok sıkı ya da aşırı gevşek disiplinin gencin madde kullanmasına risk faktörü oluşturduğunu ve benzer sorunları yaşayan akran gruplarına katılarak madde kullanımına yöneldiğini belirtmiştir. Olumsuz anne baba tutumları, aile yapısı uyumsuzlukların başlıca kaynağı olabilir. Bu açıdan bakıldığında aile bireylerinin madde kullanması ya da madde kullanımına karşı esnek bir tutum geliştirilmesi de bu dönemde madde kullanımı için risk oluşturmaktadır (Alikaşifoğlu, 2005). Ayrıca aile içinde yaşanan gerginlikler, çatışmalar, desteğin eksik olması bağımlılığı belirleyen unsurlardır (Ögel ve Tamar, 1996). Yapılan araştırma sonuçları sigara ve alkol bağımlılığını önleme ve tedavi çalışmalarında aile faktörünün önemini ortaya koymaktadır (Akfert, Çakıcı ve Çakıcı, 2009).

Gençler üniversiteye başlarken yaşamlarında birçok yeni sorumluluklar üstlenmektedirler. Üniversiteye başlamak gençlerin pek çoğu için yeni yaşantılarla karşılaşmaktır. Farklı bir şehir, aileden ayrılma, yeni sosyal ilişkiler, barınma ve maddi ihtiyaçlar, akademik sorunlar üniversite döneminde gencin maruz kaldığı zorluklardan bazılarıdır (Sürücü ve Bacanlı, 2010). Bu türden söz konusu durumlar ve olaylar karşısında kişi dayanıklı değilse, sorunlar karşısında kendini güçsüz hisseder, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar yaşar. Psikolojik dayanıklılık, zorluklarla başa çıkmak için bireyin kendini toparlama gücünün, direnç kaynağının göstergesidir (Terzi, 2008). Literatür incelendiğinde psikolojik dayanıklılık, her durumda sağlıklı uyum gösterme, baş etme konusunda yeterlilik, bireyi zorlu yaşam olaylarında çevresel risk koşullarını azaltmaya yönelik beceri geliştirmek olarak da değerlendirilmektedir (Çataloğlu, 2011).

Psikolojik dayanıklılığın gelişimine engel olan bazı bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörleri vardır. Bireysel risk faktörleri içinde; alkol/ilaç kullanımı, madde kullanımı ve akademik başarısızlık gibi faktörler yer alırken, ailesel risk faktörleri; kalabalık aileye sahip olma, madde kullanan ya da suç işlemiş ebeveyne sahip olma, evlat edinme, ebeveynlerin boşanması, ölümü ya da tek ebeveyne sahip olma, aile içinde şiddete maruz kalma gibi etkenlerdir. Ailelerin karşılaşmış oldukları zorluklar karşısında, bu zorluklarla başa çıkma sürecinde kendilerine yardımcı olacak güçlü yönlerini geliştirmeleri sağlıklı bir aile için oldukça önemlidir (Danışman ve Kökler, 2011). Fakat bazı yaşantılar ailenin gelişimsel sürecini sekteye uğratabilmektedir. Bu süreçte ailenin sağlıklı olması, işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi ergen psikolojik sağlamlığına olumlu yansımaktır (Çataloğlu, 2011). Diğer yandan aile işlevlerinin bozulması ve aile içerisinde sorunların artması ergenlerde psikolojik sağlamlık üzerinde önemli bir risk faktörü oluşturacaktır (Kabasakal ve Arslan, 2014). Özcan (2005), anne ve babası birlikte yaşayan bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Son olarak çevresel risk faktörleri ise, düşük sosyo-ekonomik durum, olumsuz akran ilişkileri, toplumsal şiddete maruz kalma gibi etkenlerdir (Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009). Sözü edilen risk faktörleri gencin ruhsal dengesini bozar ve bu durumlarla olumlu başa çıkmaya yönelik kaynaklarını etkili şekilde kullanmasını engeller. Bu risk faktörlerine maruz kalan gençler yeni bir ortama dahil olduklarında, uyum sağlamaları gereken durumlarda dayanıklılık gösteremez ve uygun olmayan davranış kalıpları gösterirler. Araştırmalarda, zararlı madde kullanımı, aile içi destek ve aile bütünlüğü, psikolojik dayanıklılık için önemli faktörler arasındadır. Bireyin, sağlıklı aile ve sosyal ilişkiler kurması, karşılaştığı zorluklar karşısında kontrolü eline almayı başarabilmesi, karar verme becerileri ve sosyal ilişkilere aktif, güvenli ve katılıma açık olması psikolojik dayanıklılıkta koruyucu faktörlerdir.

Bu çalışmanın amacı, aile işlevlerini incelemek ve aile işlevleri ile ilişkili olduğu düşünülen psikolojik dayanıklılık ve madde kullanımı durumunu değerlendirmektir. Araştırma sonucunda cevabı aranan sorular:

1. Sigara, alkol ve madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin aile işlevlerini algılamaları açısından farklılık var mıdır?
2. Sigara, alkol ve madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerine göre farklılık var mıdır?
3. Üniversite öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanımı, öğrencilerin cinsiyetine ve okuduğu fakülteye göre farklılık göstermekte midir?
4. Üniversite öğrencilerinin, algıladıkları aile işlevleri, öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Bu araştırmanın modeli, Büyüköztürk ve diğerlerinin de (2011) ifade ettiği gibi insan grupları arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını koşullar ve katılımcılar üzerinde herhangi bir müdahale olmaksızın belirlemeyi amaçlayan nedensel karşılaştırma çalışmasıdır. Araştırmanın başlıca amacı, aile işlevlerini incelemek ve aile işlevleri ile ilişkili olduğu düşünülen psikolojik dayanıklılık ve madde kullanım durumunu değerlendirmektir

Bu çalışma 2014-2015 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi (n=77), Süleyman Demirel Üniversitesi (n=66) ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde (n=77) araştırmaya katılmayı kabul eden, üniversitelerin hazırlık, 1, 2, 3 ve 4. sınıflarda öğrenim gören öğrenciler üzerinde incelenmiştir. Araştırmada uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, araştırmaya katılmaya gönüllü olan 168'i kız, 52'si erkek toplam 220 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya 2014-2015 eğitim öğretim yılında okuyan farklı üniversitelerden 220 öğrenci katılmıştır. Araştırma grubunun % 23.6'sı (n=52) kadın, % 76.4'ü (n=168) erkektir.

Araştırmada, Maddi ve Khoshaba tarafından geliştirilen Aile Değerlendirme Ölçeği ve Epstein, Bishop, Baldwin ve Keitner tarafından geliştirilen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği kullanılmıştır. Veriler, betimsel istatistik yöntemleri ve ANOVA ile analiz edilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu çalışma 2014-2015 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi (n=77), Süleyman Demirel Üniversitesi (n=66) ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde (n=77) hazırlık, 1, 2, 3 ve 4. Sınıflarda öğrenim gören ve uygun örnekleme yolu ile araştırmaya katılmaya gönüllü olan 168'i kız, 52'si erkek toplam 220 öğrenci üzerinde yürütülmüştür.

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyet ve sınıf seviyelerine göre dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Erkek	52	23,64
	Kadın	168	76,36
Sınıf	Hazırlık	64	29,09
	1.Sınıf	66	30,00
	2.Sınıf	68	30,91
	3.Sınıf	16	7,27
	4.Sınıf	6	2,73
Toplam		220	100

Veri Toplama Araçları

Ailenin sorun alanlarını aile üyelerinin algılamalarına göre değerlendirmeyi amaçlayan Epstein, Bishop, Baldwin ve Keitner tarafından geliştirilen, Bulut (1990) tarafından uyarlanan McMaster Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek ailenin yapısal ve örgütsel özelliğini ve aile üyeleri arasındaki iletişimi "sağlıklı" ve "sağlıksız" olarak ayırt edebilecek şekilde tanımlanmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği, McMaster Aile İşlevleri Modelinin (McMaster Model of Family Functioning-MMFF) klinik olarak aileler üzerine uygulanmasıyla elde edilmiştir ve 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar (Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verme, Gereken İlgii Gösterme, Davranış Kontrolü, Genel İşlevler) McMaster Model'in alt boyutları olup 6 tanesi aile işlevlerindeki her bir soru alanını tek tek ele almakta, bir tanesi de genel işlevler üzerinde odaklanmaktadır. Ölçekteki her soru yedi alt ölçekten bir tanesine aittir. Soruların bazıları sağlıklı işlevleri, bazıları da sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır (Epözdemir, 2013). Ölçeğin iç tutarlılık Cronbach alfa katsayıları 0,72 ile 0,96 arasında; eş zamanlı geçerlik incelemesi sonucu korelasyon katsayısı 0,66 olarak bulunmuştur (Bulut, 1990). Verileri topladığımız bu çalışma grubunda, cronbach-alfa değeri .91 olarak saptanmıştır.

Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği – III R, Maddi ve Khoshiba tarafından geliştirilmiş ve Durak (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılmıştır. Bireyin psikolojik kaynaklarını, yaşama bağlılığını, olayları kontrol edebilme gücünü ve olaylardan olumlu kazançlar elde etmesi anlamına gelen psikolojik dayanıklılığı ölçmek amacı ile hazırlanmış, bireyin kendisi ve yaşamına ilişkin inançlarını ifade eden 18 maddeden, bağlanma, kontrol ve meydan okuma üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği –III R, 4'lü Likert tipinde ve 0-3 arasında puanlanan bir ölçektir. Ölçek maddeleri (0) hiç doğru değil, (1) biraz doğru, (2) çoğunlukla doğru, (3) çok doğru şeklinde işaretlenmektedir. Psikolojik dayanıklılık ölçeği, doğrudan ifadeler ile ters (reverse) ifadelerden oluşmaktadır. Ölçeğin 3, 4, 6, 8, 10 ve 11. maddeleri ters yönde puanlanmaktadır. Üç alt boyutun puanlanması ayrı ayrı yapıldıktan sonra genel psikolojik dayanıklılık puanı elde edilmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği psikolojik dayanıklılığın azaldığını, ölçekten alınan puanların düşüklüğü ise psikolojik dayanıklılığın arttığını göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda, ölçeğin en son iç tutarlık katsayısı .68 olarak bulunmuştur. Gutmann Split-half güvenilirliği 66'dır. Ölçeğin maddelere ait madde-toplam ölçek korelasyonu .23 ile .50 arasında değişmektedir. Verileri topladığımız çalışma grubunda, cronbach-alfa değeri .60 olarak saptanmıştır.

Verilerin Analizi

Veri toplama işlemi bitirildikten sonra elde edilen verilerin analizi SPSS-20 paket programı ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden ve de ölçeğin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile Aile Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik analizleri ve varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma grubu 220 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin analizinde, yaş, cinsiyet, öğrencinin okuduğu fakülte, öğrencinin barındığı yer, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin algılanan sosyo-ekonomik düzeyi, kardeş sayısı, üniversitede okudukları sınıf düzeyi, öğrencilerin algıladıkları akademik başarı düzeyi, öğrencinin kendisinin ve ailesinin sigara, alkol ve madde kullanıp kullanmadığına göre incelenmiştir. Araştırmaya yaş ortalaması 19.19 olan 168 kadın 52 erkek öğrenci katılmıştır.

Araştırma grubu 220 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin analizinde, yaş, cinsiyet, öğrencinin okuduğu fakülte, öğrencinin barındığı yer, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin algılanan sosyo-ekonomik düzeyi, kardeş sayısı, üniversitede okudukları sınıf düzeyi, öğrencilerin algıladıkları akademik başarı düzeyi, öğrencinin kendisinin ve ailesinin sigara, alkol ve madde kullanıp kullanmadığına göre incelenmiştir. Araştırmaya yaş ortalaması 19.19 olan 168 kadın 52 erkek öğrenci katılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, sigara kullanan bireylerin aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarına göre ve psikolojik dayanıklılık ölçeği puanlarına göre t-tesit sonuçları tablo-2'de sunulmuştur. Aile Değerlendirme Ölçeği ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden alınan puanlar toplam puan üzerinden hesaplanmış ve ilgili tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 2. Sigara kullanma durumuna göre aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarından roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler puanlarının bağımsız grup t-testi sonuçları

Bağımlı Değişken	Sigara Kullanma	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Roller	Evet	37	24.41	5.29	201	3.025	.003
	Hayır	166	21.96	4.28			
Duygusal Tepki Vereb.	Evet	37	12.62	3.87	201	2.597	.010
	Hayır	166	10.89	3.63			
Gereken İlgiyi Göster.	Evet	37	17.24	2.86	201	2.245	.026
	Hayır	166	16.19	2.50			
Genel İşlevler	Evet	37	23.86	7.13	201	2.791	.006
	Hayır	166	20.45	6.64			

Tablo 2 incelendiğinde, sigara kullanma ile aile işlevleri arasında farklılıklar gözlenmektedir. Aile değerlendirme alt boyutlarından roller ($t=3.025$; $p<.05$), duygusal tepki verebilme ($t=2.597$; $p<.05$), gereken ilgiyi gösterme ($t=2.245$; $p<.05$) ve genel işlevler ($t=2.791$; $p<.05$) ile sigara kullanımı açısından anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. Alkol kullanma durumuna göre aile değerlendirme ölçeği roller alt boyutu toplam puanının bağımsız grup t-testi sonuçları

Bağımlı Değişken	Alkol Kullanma	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Roller	Evet	58	23.76	4.98	201	2.729	.007
	Hayır	145	21.87	4.22			

Alkol kullanan bireylerin Aile Değerlendirme Ölçeği alt boyutları toplam puanları ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanları analiz edildiğinde, aile işlevleri roller alt boyutu ile alkol kullanımı arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır ($t=2.729$; $p<.05$).

Araştırmaya katılan bireylerin sigara kullanımının cinsiyete göre farklılaşma gösterip göstermediğine ilişkin Kay-Kare Testi sonuçları Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4. Sigara kullanımının cinsiyet değişkenine göre Kay-Kare testi sonuçları

Cinsiyet	Kadın	Erkek	Kay-Kare	df	p
Sigara Kullanımı Evet	11.3%	38.5%	20.072	1	.000
Hayır	88.7%	61.5%			

Tablo 4 incelendiğinde sigara kullanımının cinsiyete göre farklılık gösterdiği; kadınların erkeklere oranla daha düşük düzeyde sigara kullandıkları görülmüştür. Alkol kullanımının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına dair kay-kare analiz sonuçları ise tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Alkol kullanımının cinsiyet değişkenine göre Kay-Kare testi sonuçları

Cinsiyet	Kadın	Erkek	Kay-Kare	df	p
Alkol Kullanımı Evet	24.4%	40.4%	5.010	1	.034
Hayır	75.6%	59.6%			

Tablo 5 incelendiğinde alkol kullanımının cinsiyete göre farklılık gösterdiği; kadınların erkeklere oranla daha düşük düzeyde alkol kullandıkları saptanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, aile işlevleri alt boyutlarından olan "problem çözme" ve "genel işlevler" toplam puanlarının mühendislik fakültesi, İBF, meslek yüksek ve eğitim fakültesi öğrencileri arasında anlamlı farklılık gösterdiği gözlenmektedir. Aşağıda bu bulguya ilişkin ilgili tablolarda tanımlayıcı istatistik sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 6. Aile işlevleri problem çözme alt boyutu toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Fakülte	n	\bar{X}	Ss
Meslek Yüksek	76	12.55	4.38
Eğitim	61	13.33	3.37
Mühendislik	48	11.33	3.01
IBF	18	11.22	3.39

Öğrencilerin aile işlevleri problem çözme alt boyutu puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 6'da, fakültelere göre ANOVA sonuçları Tablo 7'de sunulmaktadır. Analiz sonuçları aile işlevleri problem çözme alt boyutu toplam puanının öğrencilerin devam ettikleri fakülteler bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($p<.05$). Başka bir deyişle, aile işlevlerinden problem çözme alt boyutu fakültelere bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Fakülteler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için yapılan LSD testinin sonuçlarına göre, eğitim fakültesi öğrencilerinin problem çözme toplam puanlarının ($\bar{X}=13.33$); mühendislik fakültesi ($\bar{X}=11.33$) ve İBF fakültesinden ($\bar{X}=11.22$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 7. Aile işlevleri problem çözme alt boyutu toplam puanlarının bölümlere göre ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	133.783	3	44.594	3.234	.023
Gruplarıçi	2744.010	199	13.789		
Toplam	2877.793	202			

Tablo 8. Aile işlevleri genel işlevler alt boyut toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Fakülte	n	\bar{X}	Ss
Meslek Yüksek	76	22.24	8.24
Eğitim Fakültesi	61	22.25	6.29
Mühendislik Fakültesi	48	18.63	4.85
İBF	18	18.67	4.35

Öğrencilerin aile işlevleri genel işlevler alt boyutu puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 8'de, fakültelere göre ANOVA sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Analiz sonuçları aile işlevleri genel işlevler alt boyutu toplam puanının öğrencilerin devam ettikleri fakülteler bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($p<.05$). Başka bir deyişle, aile işlevlerinden genel işlevler alt boyutu fakültelere bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Fakülteler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için yapılan LSD testinin sonuçlarına göre, eğitim fakültesi öğrencilerinin genel işlevler alt boyutu toplam puanlarının ($\bar{X}=22.25$); mühendislik fakültesi ($\bar{X}=18.63$) ve İBF'den ($\bar{X}=18.67$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, meslek yüksek okulu öğrencilerinin genel işlevler alt boyutu toplam puanlarının da ($\bar{X}=22.24$); mühendislik fakültesi ($\bar{X}=18.63$) ve İBF'den ($\bar{X}=18.67$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 9. Aile işlevleri genel işlevler alt boyutu toplam puanlarının bölümlere göre ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	587.736	3	192.912	4.314	.006
Gruplarıçi	8898.298	199		44.715	
Toplam	9477.034	202			

Araştırmanın diğer bulguları incelendiğinde, anne ve babanın sigara, alkol ve madde kullanma durumuna göre, öğrencilerin psikolojik dayanıklılığı ve aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarında (roller, duygusal tepki verme, davranış kontrolü, genel işlevler, gereken ilgiyi gösterme ve iletişim) anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Anne ve babanın eğitim durumlarına göre, öğrencilerin psikolojik dayanıklılığı ve aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarında (roller, duygusal tepki verme, davranış kontrolü, genel işlevler, gereken ilgiyi gösterme ve iletişim) anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Araştırmada kullanılan diğer değişkenler (yaş, cinsiyet, öğrencinin barındığı yer, anne-baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, üniversitede okudukları sınıf düzeyi, öğrencilerin algıladıkları akademik başarı düzeyi) öğrencinin kendisinin ve ailesinin sigara, alkol ve madde kullanıp kullanmadığına göre incelenmiş anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tartışma ve Sonuç

Bilindiği üzere, bireyin dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması, içinde yetiştiği aile ortamının niteliği ile yakından ilgilidir. Çocuğun anne babasıyla kurduğu ilişkinin güvene dayanması onun daha sonraki yıllarda kuracağı ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Çocukların ve ergenlerin psikososyal gelişimleri için en uygun aile ortamının temelinde sevgi ve saygının olduğu ve demokratik ebeveyn ana-baba çocuk ilişkisi olduğu belirtilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005). Ancak aile içinde sağlıklı iletişimin, dengeli uyumun bozulduğu durumlar söz konusu olmaktadır. Bu çalışmada da aile işlevleri ile ilişkili olduğu düşünülen psikolojik dayanıklılık ve madde kullanımına ilişkin analizler değerlendirilmiş ve sonuçlar tartışılmıştır.

Araştırmada katılımcıların sigara, alkol ve madde kullanımı ile aile işlevleri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, sigara kullanmayan katılımcıların, sigara kullanan katılımcılara göre ailesini “gereken ilgiyi gösterme”, “genel işlevler”, “roller” ve “duygusal tepki verebilme” işlevleri bakımından daha olumlu algıladığı belirlenmiştir. Benzer şekilde alkol kullanan katılımcılar da alkol kullanmayan katılımcılara oranla ailesini “roller” işlevi bakımından daha sağlıklı algılamaktadır. Bunlar beklenen bulgulardır. Wills ve Yaeger (2003), aile içinde çocuklarının problemlerini anlayışı ve gösterilen duygusal desteğin madde kullanımında koruyucu bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Yaşanan problemlere etkili çözümler bulunabilen, duygusal tepkilere izin verilen ve yeterli düzeyde ilginin hakim olduğu aile ortamları ve aile içinde rollerin açıkça belirtilmesi madde kullanma riskini azaltan etkenler olabilir. Sağlıklı ailelerde aile üyelerinin birbiri ile iletişiminin açık, net ve anlaşılabilir olması, duyguların rahatça paylaşılabilmesi beklenmektedir. Bu işlevlerin yerine gelmesi, rollerin benimsenmesi ve aile üyelerinin bu rollere uygun şekilde davranmasına bağlıdır. Aile içinde iletişimin sağlanabilmesi ve sağlıklı aile olarak değerlendirilebilmesi için duygusal tepkilerin sağlıklı olması, aile üyelerinin birbirine gereken ilgiyi göstermeleri önemlidir. Bağımlılık yapıcı madde kullanan çocuk-ergen hükümlülerin ailelerinde benzer madde kullanımı, aile içi şefkat-ilginin azlığı, evden kaçma-kovulma olayının ve çalışarak para kazanma oranının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Küçük,2003). Sigara kullanan bireylerin bulunduğu ailelerde birlik, yetkinlik ve duygusal bağlam düşüktür. Ayrıca aile kurallarında tutarsız ve genel uyumun düşük olması ile sigara kullanımının ilişkili olduğu literatürde desteklenmiştir (Kolay Akfert, Çakıcı ve Çakıcı, 2009).

Piko (2000), yaptığı çalışmada benzer şekilde ergenlerin madde kullanımını etkileyen pek çok faktörün varlığından söz etmektedir. Özellikle sosyo-demografik özelliklerin, psiko-sosyal sağlığın, aile ile ilişkilerin niteliğinin ve algılanan aile ve arkadaş desteğinin ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımını yordamada etkili olduğunu belirtmektedir. Rol model olan anne ve babanın bireyin davranış kazanımında önemli faktör olduğu bilinen bir gerçektir. Çataloğlu (2011) çalışmasında, madde kullanan ergenlerin %71’inin ailesinde; madde deneyen ergenlerin % 63.5’inin, madde kullanmayan ergenlerin % 54,1’inin ailesinde madde kullanıldığını belirtmiştir. Ancak benzer bir çalışmada alkol ve madde kullanılmayan ailelerde de baskılı ya da gevşek, tutarsız eğitim biçimi, aile içindeki iletişim bozukluğu, duygu alışverişinin olmaması, diğer sağlıksız aile yapıları, çocuğun aileden uzaklaşması ve madde kullanan alt kültürlerle tanışmasını kolaylaştıracağı bulunmuştur (Beyazyürek ve Şatır, 2000). Bu çalışmadaki bulgudan da hareketle, ailedeki madde kullanımının her durumda aile işlevlerini olumsuz etkileyebileceği, bireyin madde kullanımına yönelmesinin ailedeki diğer olumsuz etkenler nedeni ile olabileceği düşünülmüştür.

Araştırma bulguları incelendiğinde, öğrencilerin kendilerinin ve aile üyelerinin sigara, alkol ve madde kullanma durumları ile psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu araştırma bulgusu beklenenin aksine ve literatürde yapılan çalışmalardan (Tanrıku, Çarman, Palancı, Çetin ve Karaca, 2009; Yalçın, Eşsizioğlu, Akkoç, Yazgan ve Gürgeç, 2009; Ögel ve Tamar, 1996) farklı bir bulgudur. Yapılan bu çalışmalar incelendiğinde psikolojik dayanıklılığın risk faktörlerinden birisi de madde kullanımıdır.

Araştırmada ayrıca, sigara alkol ve madde kullanımının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Cinsiyete dayalı sonuçlar incelendiğinde, erkek katılımcıların sigara ve alkolü, kadın katılımcılardan daha fazla kullanıldığı gözlenirken, madde kullanımı açısından herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Literatürde bu bulguyu destekleyen ya da farklılık gösteren çalışmalara rastlanmaktadır. Piko (2000), sosyo-demografik özelliklerin, ergenlerin madde kullanımında yordayıcılardan biri olduğunu belirtmektedir. Çelik, Esen, Yorgancıoğlu, Şen ve Topçu (2000) yaptıkları çalışmada Sigara

içme yaygınlığının, erkek öğrencilerde (%17,2) kız öğrencilerden (%7,1) belirgin olarak yüksek olduğu; Ögel ve Tamar (1996) da benzer şekilde erkeklerin kızlara oranla daha fazla madde kötüye kullanım öyküsü olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Urberg, Değirmencioğlu ve Pilgrim (1997), sigara ve alkol kullanımı ile ilgili olarak yaptıkları araştırmada cinsiyetler arasında anlamlı bir fark rapor etmezken, bazı araştırmalarda erkeklerin kadınlara göre daha fazla alkol ve madde kullandıkları ve bağımlısı oldukları ve aynı anda birden fazla madde kullandıkları aktarılmaktadır (Anthony, Warner ve Kessler; 1994; Newcomd, Galaif ve Locke, 2001). Ancak, aynı araştırmada sigara kullanımı ve cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamaktadır.

Demografik değişkenlere ilişkin araştırmanın diğer bulguları incelendiğinde, öğrencilerin fakülteleri ve aile işlevleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde bu değişkene ilişkin herhangi bir sonuca rastlanmamıştır. Araştırma bulgularında eğitim fakültesi öğrencilerinin aile işlevleri genel alt boyutlarından problem çözme ve genel işlevler puanlarının meslek yüksek okulu ve İBF bölümü öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum eğitim fakültesi öğrencilerinin pedagojik formasyon eğitiminin baş etme becerilerinin ve olumsuz olaylara karşı dayanıklılıklarına etki ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Literatürdeki bulgular da göz önünde bulundurulduğunda, aile içinde sigara, alkol ya da madde kullanımının çocuğun da bu davranışı kazanmasına risk oluşturacak etmen olduğu düşünülmektedir. Ancak araştırmanın örnekleminin üniversite öğrencilerinden seçilmesi ve diğer risk gruplarıyla kıyaslandığında daha az risk grubu oluşturması nedeni ile öğrencilerin belirttiği ailede sigara, alkol ve madde kullanım oranı beklenenden düşük çıkmıştır. Bu durumun sigara, alkol ya da madde kullanımı varlığının sosyal çevre tarafından reddedilme kaygısı ile öğrencilerin bunu gizlemiş olabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Bu araştırmadaki sonuçlar üniversite öğrencilerinden alınan verilerle sınırlıdır. Araştırmanın değişkenlerinden biri olan madde kullanımı gibi bir konuda öğrencilerin maddeyi kötüye kullanım oranının sosyal olarak dışlanma, kabul görmeme gibi nedenlerle katılımcılar tarafından gerçek oranda yansıtılmadığını düşünülerek risk taşıyan farklı ve daha büyük bir örneklem grubu ile bu konudaki araştırmaların yapılması bu çalışmadan farklı bulguların çıkmasına katkısı olacağı düşünülmektedir.

Okullarda ve üniversitelerde yapılacak çalışmalar ile bireylerin maruz kalabilecekleri olası risk faktörlerini ve olumsuzluklarından etkilenme düzeyini en aza indirecek kişilerarası ilişkiler, aile içi ilişkiler, problem çözme amaçlı bireylere ya da ailelere yönelik eğitimler planlanabilir.

Ayrıca okullarda, aile ilişkileri ve psikolojik dayanıklılık konusunda risk faktörü olan madde kullanımı hakkında hem öğrencilere hem de ailelere yönelik bilgilendirmenin ve risk grubu oluşturan öğrencilere yönelik önleyici çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Sağlıklı bireylerin yetişmesi ve madde kullanımının azaltılmasının en önemli faktörü sağlıklı ailelerdir. Bu nedenle madde bağımlılığı konusunda okullarda ve diğer kurumlarda öncelikle ailelerin bilgilendirilmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Sadece madde bağımlılığı konusunda değil aynı zamanda aile içi iletişimin büyük önem taşıdığı görülmektedir.

Kaynakça

- Acar, M. (2006) *Türkiye’de madde bağımlılığı ve gençlik*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Akfert, S.K., Çakıcı, E. ve Çakıcı, M. (2009) Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 10, 40-47.
- Alıkaşifoğlu, M. (2005) Madde kullanımı risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi*. 43, 73-83.
- Anthony, J.C., Warner, L. ve Kessler, R.C. (1994), "Comparative epidemiology of dependence on tobacco, alcohol, controlled substances, and inhalants. Basic findings from the national comorbidity survey." *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 3, 244-268.

- Çakıcı, S. (2006) *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çataloğlu, B. (2011) *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlamlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çelik, P., Esen, A., Yorgancıoğlu, A., Şen, F.S., Topçu, F. (2000). Manisa ilinde lise öğrencilerinin sigaraya karşı tutumları. *Türk Toraks Dergisi*, 1, 61-66.
- Danışman, I. G. ve Köksal, S. (2011). Ailedeki koruyucu etkenler ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28), 39-46.
- Epözdemir, B. (2013) *İlkokul öğrencilerinin ailelerinin aile işlevleri, çocuğun beslenmesindeki tutum ve davranışları ile çocuğun beden kitle indeksi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kabasakal, Z. ve Arslan, G. (2014). Ergenlikte görülen anti-sosyal davranışlar, psikolojik sağlamlık ve aile sorunları arasındaki ilişki. *Uluslararası Hakemli Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 2(3), 76-90
- Kesebir, S., Özdoğan, K.S. ve Üstündağ, M.F. (2011) Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3(2), 321-342.
- Keskin, G. Çam, O. (2009) Ergenlik ve bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 9, 47-52.
- Keskin, G. ve Çam, O. (2010) Adolescents' strengths and difficulties: Approach to attachment styles. *Journal of Psychiatr Ment Health Nurs*, 17(5), 433-441.
- Kılıç, H.G. (2007) *Bazı demografik değişkenler ve anne baba tutumlarına göre madde bağımlısı bireylerin anne baba bağlılıkları ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kolay Akfert, S., Çakıcı, E. ve Çakıcı, M. (2009) Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 10, 40-47.
- Kosterman, R., Hawkins, J.D., Guo, J., Catalano, R.F. ve Abbott, R.D. (2000), The dynamics of alcohol and marijuana initiation: Patterns and predictors of first use in adolescence. *American Journal of Public Health*, 90, 1-10.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Ana baba tutumları ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (eds.), *PDR'de kullanılan ölçekler* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükler, H. (2003), Bağımlılık yapıcı madde kullanan-kullanmayan suçlu çocuk/ergenlerin ailelerinde davranış özellikleri. *Adli Bilimler Dergisi*, 2(3).
- Mayda, A.S., Gerçek, Ç. G., Gümüş, G., Demir, S., Deniz, M., Sürücü, Z. P., Konuk, M., Türkmaya, M. ve Taner, H. (2010). Düzce üniversitesi orman fakültesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanımı sıklığı ve kullanmaya başlama nedenleri. *Düzce Tıp Dergisi*, 12(3), 7-14.
- Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2011) Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Newcomb, M. D., Galaif, E. R., & Locke, T. F. (2001). Substance use diagnoses within a community sample of adults: Distinction, comorbidity, and progression over-time. *Professional Psychology: Research & Practice*, 32(3), 239-247
- Ögel K. ve Tamar D. (1996). Uyuşturucu maddeler ve bağımlılık okul eğitim paketi, AMATEM / Özel Okullar Derneği, Gençlik Anketi. Erişim tarihi: 10 Eylül 2016 <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0010873.pdf>
- Ögel K. (2002). *Bağımlılığı önleme anne-babalar-öğretmenler için kılavuz*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Öz, F. ve Bahadır Yılmaz, E. (2009) Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 16(3), 82-89.
- Özcan B. (2005) *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, E. ve Özbay, H. (1995). *Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peltzer, K. (2009). Prevalence and correlates of substance use among school children in six african countries. *International Journal of Psychology*, 44 (5), 378–386.
- Piko, B. (2000), "Perceived social support from parents and peers: Which is the stronger predictor of adolescent substance use?" *Substance Use and Misuse*, 35, 617-630.
- Süngü, H. (2014) Üniversite öğrencilerinin zararlı madde kullanımına ilişkin tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(11), 167-194.
- Sürücü, M. ve Bacanlı, F. (2010) Üniversiteye uyumun psikolojik dayanıklılık ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 375-396.
- Tanrıkulu, A.Ç., Çarman, K. B., Palancı, Y., Çetin, D. ve Karaca, M. (2009). Kars il merkezinde çeşitli üniversite öğrencileri arasında sigara kullanım sıklığı ve risk faktörleri. *Türk Toraks Dergisi*, 11, 101-106.
- Tanter, R.E., Sambrano, S. ve Dunn, M.G. (2002), Predictive variables by developmental stages: A center for substance abuse. Prevention multisite study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 14, 3-10.
- Terzi, Ş. (2008) Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 29(3), 1-11.
- İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu İzleme Merkezi-TUBİM, (2013) *Türkiye Uyuşturucu Raporu*. Erişim tarihi: 10 Eylül 2016 [http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiye-Uyu%C5%9Fturucu-Raporu/2013\(T%C3%9CRK%C3%87E\).pdf](http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiye-Uyu%C5%9Fturucu-Raporu/2013(T%C3%9CRK%C3%87E).pdf)
- Turhan, E. İnandı, T. Özer, C. ve Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 9 (1), 33-44.
- Urberg, K.A., Değirmencioğlu, S.M. ve Pilgrim, C. (1997). Close friend and group influence on adolescent cigarette smoking and alcohol use. *Developmental Psychology*, 33, 834-844.
- Wills, T. A., Yaeger, A. (2003). Family factors and adolescent substance use: models and mechanisms. *American Psychological Society*, 12 (6): 222–226.
- Yalçın, M., Eşsizoglu, A., Akkoç, H., Yazgan, A. ve Gürgen, F. (2009). Dicle üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 12, 125–133.
- Yazgan-İnanç, B. (1994) Sigara içme alışkanlığı ve alışkanlığın bırakılmasına ilişkin yaklaşımlar. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(1), 35-44.
- Yıldırım, İ. (1997) Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanan üniversite öğrencilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13: 147-155.